

KAPİTALİST ANLAYIŞIN NEDEN OLDUĞU ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE ALTERNATİF BİR MODEL YAKLAŞIMI: AHİLİK

AN ALTERNATIVE MODEL APPROACH FOR THE SOLUTION OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS CAUSED BY THE CAPITALIST APPROACH: AHILIK

Feride Fatma BİLGİLİ*

Öz

Günümüzde hızla artan çevre sorunları, kapitalist ekonomik sistemin doğal kaynaklara verdiği zarardan kaynaklanmaktadır. Kapitalist sistemin sınırsız üretim ve tüketim anlayışı doğal kaynakların daha fazla kullanımına ve dolayısıyla ekolojik sorunların her geçen gün artmasına neden olmaktadır. Günümüzde kapitalizmin neden olduğu ekolojik sorunlarla mücadele edebilmek ve gelecek nesillere daha yaşanılabilir bir dünya bırakmak için çeşitli çözüm yolları aranmaktadır. Bu çalışmada, çevre sorunlarına çözümünde ahilik felsefesinden yararlanmanın çevre sorunlarını en aza indirmede faydalı olacağı vurgusu yapılmaktadır. Çünkü Ahilik felsefesi, kârlılık için üretimi yerine toplumsal fayda için üretimi, tüketim odaklılık yerine ihtiyaç kadar üretim ve tüketimi öngören bir anlayışa sahiptir. Bu ilkeler günümüzde doğanın korunması ve çevre sorunlarının çözümü için gerekli olan felsefeyi içermektedir.

Şu bir gerçektir ki Ahiliğin uygulandığı dönemin toplumsal koşulları artık değişmiştir. Ancak günümüz koşullarında Ahiliğin bir sistem olarak yeniden uygulanması mümkün görünmese de kapitalist anlayışın neden olduğu çevre sorunlarının çözümünde Ahiliğin ilkelerinden yeniden yararlanılabilir. Bu çalışmanın amacı, kapitalizmin yol açtığı çevre sorunlarının çözümünde Ahiliğin sahip olduğu temel ilkeleri ortaya koymaktır. İnsanın doğa ile ilişkisinin yeniden biçimlendirilmesi için ihtiyaç duyulan gerekli ilkelerin Ahilik kurumunda bulunduğuna dikkat çeken bu çalışma, kapitalizm ile Ahiliğin temel felsefesini karşılaştırmıştır. Nitel bir çalışma olan bu araştırmada literatür tarama yönteminden yararlanılmış olup ilgili kaynaklardan kapitalizm ve çevre ilişkisi ele alınmış, ardından da çevre sorunlarının çözümünde Ahilik kurumunun ilkeleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kapitalizm, Çevre Sorunları, Üretim-Tüketim, Ahilik.

Abstract

Today, rapidly increasing environmental problems related to natural resources are due to the damage caused by the capitalist economic system. The unlimited production and consumption understanding of the capitalist system causes more use of natural resources and thus ecological problems are increasing day by day. Today, various solutions are sought to cope with the ecological problems caused by capitalism and to leave a more livable world to future generations. In this study, it is emphasized that utilizing the philosophy of Ahikism in solving environmental problems will be beneficial in minimizing environmental problems. Because the philosophy of Ahilik has an understanding that foresees production for social benefit instead of production for profitability, production and consumption as needed instead of consumer-oriented. These principles include the philosophy necessary for the protection of nature and the solution of environmental problems today.

It is a fact that the social conditions of the period in which Ahikism was practiced have changed. Although it does not seem possible to re-apply Ahi-order as a system in today's conditions, the principles of Ahikism can be used again in the solution of environmental problems caused by the capitalist understanding. The aim of this study is to reveal the basic principles of Ahikism in the solution of environmental problems caused by capitalism. This study, which draws attention to the fact that the

* Dr., e-mail: f.bilgili@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5589-5126

necessary principles needed to reshape the relationship of man with nature are found in the institution of Ahi organization, compared capitalism and the basic philosophy of Akhism. In this research, which is a qualitative study, the literature review method was used, the relationship between capitalism and the environment was discussed from the relevant sources, and then the principles of the Ahi organization were evaluated in the solution of environmental problems.

Keywords: Capitalism, Environmental Problems, Production-Consumption, Ahiism..

Giriş

Kâr maksimizasyonu, sermaye birikimi ve sürekli büyüme esasına dayanan kapitalist ekonomik sistem varlığını devam ettirebilmek için daha fazla üretim ve daha fazla tüketimi teşvik etmektedir. Kapitalist sistemin bu sınırsız üretim ve tüketim anlayışı doğal kaynakların daha fazla kullanımına ve dolayısıyla ekolojik sorunların artmasına neden olmaktadır. Joel Kovel'in (2007) "*doğanın düşmanı*" olarak adlandırdığı kapitalist ekonomik sistem, doğal kaynakların sorumsuzca tahrip ederek dünyayı mahvetmektedir.

Kapitalist sistemin önemli evrelerinden biri olan Sanayi devrimiyle birlikte üretim biçimlerinin değişmesi, üretim ve tüketim kalıplarının değişmesine neden olmuştur. Büyük ölçekli ve seri üretime geçilmesi doğal kaynakların daha çok kullanımına ve tükenmesine yol açmaktadır. Üretimin ve tüketimin artmasıyla beraber daha fazla atık üretimine neden olması da çevresel sorunların diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Hava kirliliği, enerji sorunu, atık sorunu, su sorunu, ormansızlaşma, biyolojik çeşitliliğin azalması, küresel ısınma, kuraklık gibi çevresel sorunların boyutu her geçen gün artmaktadır.

Doğal kaynaklara verilen zarar dünyanın geleceği açısından zarar artık kritik denecek seviyelere ulaşmak üzeredir. Eğer doğal kaynaklar bu hızla tüketilmeye devam eder ve kaynakları korumak için gerekli önlemler alınmazsa dünyamız büyük bir ekolojik krizle karşıya kalacağına dair ciddi endişeler bulunmaktadır. Ekolojik krizin üretim ve tüketim ile doğrudan ilişkisi dikkate alındığında, çevrenin korunması için üretim ve tüketim anlayışını dönüştürecek etkili yöntemlere ihtiyaç olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, çevrenin korunmasında bir değerler bütünü olan "Ahilik felsefesi"nden yararlanılması gerektiğini savunmaktadır. 13. ve 18. yüzyıllar arasında hüküm sürmüş olan Ahilik teşkilatı yalnızca bir esnaf teşkilatı olmanın ötesinde iktisadi ve toplumsal hayatı düzenleyen bir kurum olmuştur. Ahilik teşkilatının sahip olduğu ilkeler günümüzde kapitalist üretim biçiminin neden olduğu çevresel sorunlar için alternatif çözümler barındıran bir sistemdir. Çünkü ahilikte üretim ve tüketim dengesinin korunması temel ilkelerden biri olmuştur. Ahilik felsefesinde üretim kapitalizmde olduğu gibi amaç değil araçtı. Günümüzde olduğu gibi daha çok kar elde etmek için üretim yapmak değil ihtiyaç kadar üretim yapmak esastı. Üretimin esası kar elde etmeye değil toplumsal faydayı sağlamaya dayanmaktadır. Dolayısıyla tüketime değil ihtiyaç oranında üretime dayalı bir iktisadi yapı vardır. Üretim miktarının ihtiyaçlar paralelinde sınırlandırıldığı bu sistem tüketim yerine üretimi, sermaye birikimi yerine paylaşmayı, rekabet yerine dayanışmayı esas alan ahilik felsefesi, günümüz kapitalist sisteminin sorunlarına çözüm bulabilmek adına ulaşılmak istenen politikalara kaynaklık edecek potansiyele sahip bir felsefe ve anlayış bütünüdür. Günümüzde kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla tüketim anlayışını değiştirmeye yönelik çözüm arayışlarında Ahiliğin "kanaatkarlık, iddihar, tüketim yerine üretimi esas alma" gibi ilkeleri, temel toplumsal ve çevresel politika hedefleri olarak benimsenmelidir.

1. Kapitalizm Ve Çevre Sorunları

Çevre sorunları ve ekolojik kriz 21. yüzyıl dünyasının en önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Gün geçtikçe insanların doğal kaynaklara verdiği zararın boyutları büyümekte ve bu sorun küresel bir hal almaktadır. 20. yüzyılın son çeyreğinde çevre

sorunlarının insan varlığını tehdit eder boyutlara ulaşmaya başlamıştır (Turgut, 2014: 138). Özellikle Sanayi Devriminden sonra bu zararın boyutları gittikçe artmış ve bu sorun artık ekolojik bir kriz evresine ulaşmıştır. Sanayi Devrimi Bugünkü küresel ekolojik krizin miladı olarak gösterilebilir. Sanayi Devriminin kapitalist üretim biçimi ve kapitalist sistem ile bir aradalığı ekolojik krizin küresel bir sorun haline dönüştürmüştür (Şen Sönmez, 2020: 394). 1700’lü yıllarda yaşanan Sanayi Devriminin ardından üretim biçiminin değişmesiyle üretimin boyutları genişlemiş ve dünya çapında daha çok üretim yapılır hale gelmiştir. Üretimin fazlaşması daha fazla kaynak kullanımını anlamına gelmekteydi ve bu durum doğal kaynakların daha fazla tahribatına yol açmaktaydı.

Temeli 15. yüzyılda coğrafi keşiflere dayanan kapitalist ekonomik sistem ticaret kapitalizminin ardından sanayi kapitalizmi evresini geçirerek günümüzün “*alternatifsiz!*” olarak uygulanan temel ekonomik yapısı haline gelmiştir. Kapitalizm özünde karlılık ve sermaye birikimine dayanan bir ekonomik düzendir. Sermaye birikimini sağlamak ve karlılığı sağlamak için de sürekli büyümenin sağlanması gereklidir (Harvey, 1999: 205).

Kapitalizmin sürekli büyüme anlayışı her geçen gün doğaya verilen zararın boyutlarını genişletmektedir. Daha da kötüsü, kapitalizm, bu sonu gelmez iktisadi büyüme iştahıyla yeryüzünü bitki örtüsü ve hayvan varlığıyla, havasıyla, suyuyla, toprağıyla rehin almıştır ve asla bırakmayacak, çünkü kapitalizmin doymak bilmezliğine teslim olmuş durumdadır (Down, 2008: 17). Bugüne kadar yaşanan çevre sorunlarının da gösterdiği gibi, çevrenin bir taşıma kapasitesinin olduğunu ve buna uygun bir üretim anlayışının olması gerektiği kapitalist sistemde göz önünde bulundurulmamıştır (Kılıç, 2006: 109). Dolayısıyla sürekli büyümenin, üretimin ve tüketimin ekolojik sistemler oluşturduğu tehdit yakın geleceğin en önemli sorunu olacak gibi görünmektedir.

Kapitalist sistemin doğal kaynakları buldukları ekosistemlerden kopararak atıklara dönüştürmesi, yeryüzünde kısıtlı miktarda bulunan maddelerin sürekli dolaşımına dayanan ekosistemlere çoğu zaman dönüşü olmayan şekilde zarar vermektedir (Tan Gülcan, 2018: 63). Dolayısıyla kapitalizmin çevre üzerinde iki taraflı bir etkisi bulunmaktadır. Kapitalist sistem bir yandan doğal kaynakları tüketirken bir yandan da sürekli olarak atık oluşumuna sebep olmaktadır. Bu çift taraflı etkileşim durumu ekosistemimizi yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Küresel ısınma, ozon tabakasının incilmesi, türlerin yok oluşu, genetik çeşitliğin yok oluşu, ormanların ve sulak alanların yok edilmesi, toprak erozyonu, çölleşme, sel baskınları, kıtlık, göllerin, derelerin ve ırmakların yağmalanması, yeraltı sularının çekilmesi ve kirlenmesi, deniz sularının kirlenmesi, denizlere petrol dökülmesi, balıkçılıkta aşırı avlanma, zehirli atıklar, böceklerin ve zararlı bitkilerin öldürülmesinde kullanılan ilaçların zehirleyici etkileri, yenilenemez kaynakların tükenmesi, okyanusların asitleşmesi, azot ve fosfor döngülerinde bozulmalar temiz su kaynaklarının yok edilmesi, toprağın kullanımındaki değişiklikler, kimyasal kirlilik gibi etkenler kapitalist sistemin büyüme odaklı yaklaşımının doğaya verdiği zararlar olarak değerlendirilmektedir (Foster, 2002: 12; Magdoff ve Williams, 2021: 14).

Çevresel sorunların ekolojik krize dönüşme riski karşısında gerek ulusal gerekse uluslararası çevreler bu soruna dikkat çekmeye çalışmaktadırlar. Dünya Ekonomi Forumu’nun 2022 yılında yayımlandığı “Küresel Riskler Raporu’nda önümüzdeki 10 yıl içinde dünyayı bekleyen riskleri açıkladı. Bu rapora göre 10 yıl içinde bizi bekleyen en büyük riskin iklim krizi olduğu belirtilmiştir. Doğal kaynakların önlem alınmadan bu şekilde hızla tüketilmeye devam edilmesi gezegenimizin geleceğini tehlikeye atmaktadır. Gelecek nesillere sağlıklı ve yaşanabilir bir ortam bırakabilmek için kaynakların aşırı kullanımının önüne geçilmeli ve gerekli önlemler derhal alınmalıdır. Bu noktada kapitalizmin sürekli üretim ve tüketimi teşvik eden anlayışına alternatif anlayışlar geliştirilmelidir. İnsanların üretim ve tüketim anlayışlarını değiştirme noktasında Ahiliğin ilkelerinden faydalanılması sağlıklı bir gelecek için gerekli görünmektedir.

2. ÇEVRE SORUNLARININ ÖNLENMESİNDE AHİLİK YAKLAŞIMI

“Fakat eninde sonunda, insanlığı destekleyen çevrenin yanında olmak için değerlerimizi değiştirmemiz gerekecektir”.

*Alan
Durning*

Günümüzde insanı merkeze almayan ve tek boyutlu olan kapitalist politikalar çevresel sorunların kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Ekolojik kriz, sonuçları açısından hem toplumsal yaşam hem de ekolojik dengenin sürdürülebilmesi için hayati bir risk oluşturmaktadır (Tan Gülcan, 2018: 62). Bu nedenle kapitalist sistemin yıkıcılığına karşı birçok alternatif model önerisi ortaya atılmaktadır. Yeşil iktisat, ekonomik küçülme, büyümeme gibi modeller öneren bu yaklaşımlar sınırsız büyümenin çevresel kaynaklar üzerindeki tehlikesine dikkat çekmektedirler. (Zengin, 2020: 160). Andre Gorz’un da (1991: 63) ifade ettiği gibi kapitalist büyüme anlayışını sınırlama ve tüketimin sınırlandırılması yoluyla azalma olmadan ekolojik sorunlara çözüm bulunamaz.

Bugün gerçekleştirilmek istenen bu amaçlara bakıldığında, aslında gerçekleştirilmek istenenin asırlar öncesinde Ahilik sisteminde bulunduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. Dolayısıyla büyümenin, üretimin ve tüketimin kontrol altında tutulduğu Ahilik sisteminin de bu yaklaşımlara alternatif bir model olarak düşünülmesi mümkündür. Çünkü Ahilik sahip olduğu otokontrol mekanizmasıyla kontrolsüz büyümenin ortaya çıkaracağı sonuçları bertaraf eden bir sistem olma özelliğine sahiptir.

13. ve 18. yüzyıllar arasında Selçuklu ve Osmanlılarda var olan Ahi Teşkilatları sadece bir esnaf teşkilatı olmamış, askeri, sosyal, kültürel ve dini yönü olan bir felsefe ile toplumsal alanı yüzlerce sene düzenleyebilmiş bir sistemdir (Koçak ve Gürün, 2015: 128). Bir felsefe bütünü olan Ahilik, toplumsal anlamda sosyo-iktisadî gelişmeye büyük etkisi olan oldukça işlevsel ve hayatın hemen her alanında çok önemli fonksiyonları yerine getiren bir kurum olmuştur (Arslan, 2015; Yüksel, 2019: 515). Ahilik bir esnaf teşkilatı olmanın yanı sıra iktisada yön veren bir kurumdur. Üretimin biçimini ve miktarını da düzenleyen Ahilik sisteminde “ihtiyaca göre üretim anlayışı” esastır (Dinçaslan, 2022: 533). Bu durum üretimin ve tüketimin kontrol altında tutulduğu bu sistemde aşırı üretimin ve tüketimin neden olacağı her türlü ekonomik ve çevresel zararın önüne geçilmiş olmaktadır.

Ahilik sistemi, sahip olduğu insana değer veren anlayışıyla günümüzde birçok sorunun kaynağı olan kapitalist sistemden oldukça ayrılmaktadır. Kapitalist sistemin kârı ve bireyselliği önceleyen anlayışı yerine Ahilik toplumsal faydayı ilke edinmiştir. Ahilik sistemi temelde bireysellik yerine toplumsallığı, kârlılık yerine faydayı, kişisel çıkar ve birikim yerine dayanışma ve paylaşımı, rekabette gücünün kazanması yerine iş birliği ile zayıfa destek verilmesini, lüks tüketim yerine ihtiyaç için tüketimi, kâr için üretim değil fayda için üretimi, sermaye birikimi yerine insanı yaşatmayı amaçlamıştır (Özdinçer, 2019, 4).

2.1. Ahiliğin Çevre Sorunlarının Önlenmesi Açısından Sahip Olduğu Temel Değerler

Ahilik teşkilatı bir felsefe bütünüdür. Etkin olduğu dönemler içerisinde siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel yapıları şekillendirmiş ve topluma yön vermiştir. Ahiliğin sahip olduğu ilkeler toplumu ve doğayı daima ön planda tutmuştur. Ahilik fertleri ve toplumu korurken bir yandan da doğanın korunmasına katkı sağlamıştır. Üretim-tüketim dengesini sağlaması, kanaatkarlığı tavsiye ederek aşırı tüketimin önüne geçmesi, kar maksimizasyonu sağlamaktan ziyade toplumsal faydayı gözetmesi gibi ilkeler sayesinde doğal kaynaklara zarar verilmeden çevrenin korunması sağlanmış olmaktadır.

Ahiliğin çevre sorunlarının önlenmesine katkı sağlayan temel ilkeler şunlardır:

2.1.1. Üretim-Tüketim Dengesinin Korunması

Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi kapitalist sistem sürdürülebilirliğini sağlamak için sürekli üretime dayanan bir sistemdir. Sistemin aşırı üretim krizine girmesini önlemek amacıyla üretilen malların tüketiminin sürekli olarak teşvik edilmesi gerekmektedir. Kapitalist sistemde giderek genişleyen mallar dizisini satın alma amacıyla yapılan üretimin tek gayesi tüketimdir (Featherstone, 1996: 37). Kapitalist sistem bireylerin ihtiyaçlarının sonsuz olduğu algısı yaratarak bir üretim-tüketim döngüsü oluşturur. İşte kapitalist sistemdeki bu sürekli üretim-tüketim olgusu doğal kaynakların tahribatına yol açmaktadır. Oysa Ahilik sisteminde esas '*ihtiyaca göre üretim*'dir. İktisadın temel faaliyeti olan üretim, Ahilik düşüncesinde son derece önemli bir yer tutmakla birlikte, neyin ve ne kadar üretileceği konusunda kapitalist sistemden tamamen ayrılmaktadır (Karagül, 2015: 277). Ahilikte üretim kapitalizmde olduğu gibi kâr amaçlı değil, toplumsal fayda sağlama esasına dayanmaktadır. Ahilik'te neyin ne kadar üretildiği konusu sürekli bir denetime tabi tutulmaktadır. Ahilik anlayışına göre üretim, zaruri ihtiyaçların bir fonksiyonu olarak görülmüş ve ihtiyaçtan fazla üretim yapılması şiddetle men edilmiştir. (Karagül, 2015: 277). Bir başka deyişle Ahilik felsefesinde, ihtiyaçların sınırsız kabul edilerek, tüketimin kamçılanmasına paralel oluşan aşırı talep için üretim yapılması ve bu surette oluşan israf ve kaynakların yersiz kullanılması hiç hoş karşılanmamıştır (Öztürk, 2002: 6). Dolayısıyla Ahilik, üretmeden tüketmeye, ihtiyaç fazlasını tüketmeye, haksız rekabete, gücünün zayıf sömürmesine, haksız kazanç sağlamaya, insanları kandırmaya kısaca, ahlaki olmayan her türlü davranışa karşıdır (Durak ve Yücel, 2010: 7).

Böylelikle ihtiyaca dayalı üretimi esas alan bu yapıda bu gerek ekonomik gerekse çevresel sorunların belirmesinin önü büyük ölçüde alınmaktadır (Dinçaslan, 2022: 2). Dünyanın geleceği sınırsız üretim ve tüketimin önüne geçmek için üretim ve tüketim dengesini sağlamak oldukça elzem bir durumdur. Kapitalizmin doğal kaynakları umarsızca tahrip etmesinin önüne geçebilmek için Ahilikteki bu anlayışın örnek alınması gerektiği düşünülmektedir.

2.1.2. Kanaatkarlık Felsefesi ve Aşırı Tüketimin Frenlenmesi

Kanaatkarlık ilkesi, Ahiliğin temel prensiplerinden biri ve en önemlilerindedir. Kanaatkârlık ilkesiyle toplum en başta kapitalizmde ortaya çıkan hep daha çok kar peşinde koşma anlayışının yıkıcılığından kurtulur (Kaçanoğlu, 2021: 157). Ahilik felsefesinde üretime ancak geçimliği sağlayacak kadarıyla müsaade edilmiştir. Halkın temel ihtiyaçları belirlenerek üretim miktarına ihtiyaç oranında izin verilmiştir. Bu temel ilke halkın gereğinden fazla tüketim yaparak israf etmesinin önünü kapatmıştır. Ahilik ekonomisinde kişiler ve toplumlar; lüks tüketim, israf ve tüketimde sınırları zorlama gibi uygulama ve davranışlardan uzak durulması önerilmiştir. Kardan ziyade hizmetin amaçlandığı Ahilik felsefesinde, üretim ihtiyaca göre yapılmaktadır. Ahilikte sermaye birikimi düşüncesi gelişmemiş olduğundan kazanç fazlası yardımlaşma amaçlı kullanılmış ve lüks tüketim duygusu oluşmamıştır (Uçma, 2007: 168). Tüketimde dengeli, bireylerin ve toplumun ihtiyaç, beklenti ve makul arzularını karşılayacak bir tüketim anlayışı tavsiye edilmiş ve bu tarz bir yaşantı içerisinde olmak teşvik ve takdir edilmiştir (Arslan, 2015: 268).

Üretim, tüketim ve paylaşma dayanan iktisadi hayata, Ahilik düşüncesi üretim ağırlıklı yaklaşmıştır. Çünkü toplumların gücünün ve bu manada varlığının teminatı, gerçekleştirdiği tüketim değil, üretim düzeyidir. Bu nedenle bireysel anlamda kanaatkâr olmayı tavsiye eden Ahilik anlayışı, israfın önünü kapatmış olmaktadır (Karagül ve Masca, 2017: 86). Ahi anlayışına göre kanaati olmayan insan, sürekli ihtiyaç içinde olacağından doyumsuz olacaktır (Eroğlu ve Bektaş, 2022: 161). Doyumsuzluk ve sürekli ihtiyaç duyma arzusu tüketimi körükleyeceği için insanların eldeki ile yetinmesi ve fazlasına meyletmemesi tavsiye edilmiştir. Ahiliğin kanaatkarlık anlayışı gereksiz tüketimin önünü kesmiş insanların ihtiyaçlarından fazlasını sarf etmelerinin yolunu kapatmıştır. Dolayısıyla ihtiyaç kadar tüketim yapılması fazla

üretim yapılmasını engellediği için doğal kaynakların ve çevrenin tahrip edilmesine de neden olmamıştır.

Oysa sürekli üretimi ve sürekli tüketimi teşvik eden günümüz kapitalist sistemi insanlara aşırı tüketim anlayışını aşılamaktadır. Yalnızca karlılığın amaçlandığı kapitalist sistemde daha fazla kar elde etmek amacıyla lüks tüketim ve israf sürekli olarak teşvik edilmektedir. Her türlü yolu kullanarak tüketimi yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olarak göstermeye çalışmaktadır. Bireyler üzerinde oluşturduğu algıyla her şeyi ihtiyaç olarak yansıtmaktadır. Kaynakların kıt, ihtiyaçların sınırsız olduğuna ilişkin varsayım bu bağlamda düşünüldüğünde asıl sonsuz olanın ihtiyaçlar değil, istekler olduğu gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır (Darıcı, 2014: 3).

Baurilland “*Tüketim Toplumu*” (1970: 15) kitabında bugün tüm çevremizde nesnelerin, hizmetlerin, maddi malların çoğaltılmasıyla oluşturulmuş ve insan türünün ekolojisinde bir tür temel dönüşüm oluşturan akıl almaz bir tüketim ve bolluk gerçekliği olduğunu dile getirmektedir. Sürekli tüketimin özendirilmesiyle oluşturulan tüketim toplumunda ihtiyaçların sınırsız olduğu algısı oluşturulmuştur. Özellikle Sanayi Devriminin ardından seri üretime geçilmesiyle birlikte Tüketim artık sadece temel ihtiyaçlar değil, temel ihtiyaçların ötesinde bir anlam kazanmıştır (Çelik ve Küçük, 2020: 2). Diğer taraftan kapitalist sistemde yeni üretilen bir ürünün belli bir talebi karşılamak üzere üretildiği varsayımı gerçeği yansıtmamaktadır. Thorstein Veblen (2005) de günümüzde tüketimin amacının sadece biyolojik ihtiyaçları karşılama ihtiyacından oluşmadığını, tüketimin psikolojik bir ihtiyaç haline dönüştürüldüğünü söyler. Kapitalist ekonomik anlayış bunun yerine, belli ürünleri piyasaya sürüp daha sonra ise bunları bir ihtiyaç haline sokmaktadır.

Dünyada yaşanan çevresel sorunların temelini, kapitalizmin toplumlara aşladığı “sınırsız tüketim olgusu” oluşturmaktadır. Tüketim için gerekli olan tüm ortamlar hazırlanmakta tüm toplumlar tüketime bağımlı hale getirilmektedirler (Gökdayı, 1996: 140). Günümüzde artık kapitalizmin kar elde uğruna her şeyi mubah saydığı anlayışının doğal kaynakların aşırı tüketimine sebebiyet verdiği tartışılmaz bir gerçek olarak görülmektedir. Down (2008: 17) bu konuda şöyle söylemektedir: “*Daha da kötüsü, kapitalizm, bu sonu gelmez iktisadi büyüme iştahıyla yeryüzünü bitki örtüsü ve hayvan varlığıyla, havasıyla, suyuyla, toprağıyla rehin almıştır -ve asla bırakmayacak, çünkü sermayenin doymak bilmezliğine teslim ve "serbest piyasa" ahmaklığına mahkumdur*”. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, günümüzde kapitalizm suni olarak oluşturduğu tüketim ihtiyacını karşılamak amacıyla gerçekleştirilen daha fazla üretim doğal kaynakların tahribatına sebep olmakta ekolojik krize doğru giden süreci hızlandırmaktadır.

Son olarak, aşağıdaki tablo üretim ve tüketim ilişkisine dayanarak iktisadi yapıları, kapitalist anlayış ile Ahilik anlayışı açısından yukarıda anlatılanları özetlemek açısından bir anlamlı karşılaştırma yaptığını belirtelim.

Tablo: Kapitalist ve Ahi Anlayışlarının Karşılaştırılması

Birikimci Kapitalizm Sistemi	Paylaşımçı Ahilik Sistemi
Bireysellik	Toplumsallık
Kişisel Çıkar ve Birikim	Dayanışma ve Paylaşım
Rekabetle Güçlünün Kazanması	İş birliği ile Zayıfa Destek
Lüks Tüketim	İhtiyaç İçin Tüketim
Karlılık İçin Üretim	Fayda Merkezli Üretim
Zengin Birey	Ahlaklı ve Sorumlu Birey
Çok Uluslu Şirketler	Ulusal Üretim Tesisleri
Küresel Üretim	Milli Üretim

Kaynak: Karagül ve Masca, 2017: 90

2.1.3. Kâr Maksimizasyonu Yerine Toplumsal Fayda Anlayışı

Kapitalist ekonomik sistemde, sermaye birikiminin sürekliliğini sağlamak üzere ortaya çıkan kâr oranlarını arttırma ve ekonomik büyüme zorunluluğu nedeniyle sermaye birikimi bir zorunluluktur. Aksi taktirde yok olmak kaçınılmazdır (Gençoğlu, 2020:14). Her ne pahasına olursa olsun sermaye birikimi yapmak ve karlılığı sürdürmek amacındaki kapitalizmin bir ekonomik sistem olarak varlığını devam ettirebilmesinin en önemli ve vazgeçilmez ilkesi 'kâr maksimizasyonu' sağlamaktır (Aydın, 2012: 6). Böyle birincil önceliği kar elde etmek olan anlayışa sahip ekonomik sistemin insani faydayı da önlemesi düşünülemez. Kapitalizmde her şey kar elde etmeye odaklandığı için insan ve toplumun faydası ötelenmektedir. İnsanların sağlığı, toplumun geleceği ve doğanın korunması gibi unsurlar kapitalizmde göz ardı edilmektedir. Bu nedenle kapitalist sistem bu mantığından dolayı doğaya ve doğal kaynaklara zarar vermekte olup bu zarar verişten dolayı da herhangi bir sorumluluk hissetmemektedir.

Kapitalizmin bu kar odaklı anlayışının aksine Ahilik düşüncesinde ise insanların yaptığı işten öncelikli beklentisi, para kazanmaktan önce insanların ihtiyacını karşılayarak fayda üretmektir. Yani iktisadi faaliyetin birincil fonksiyonu halkın temel ihtiyaçlarını karşılamaktır (Nişancı, 2017: 339). Bu düşünceyle gerçekleştirilen iktisadi faaliyetle kişi, diğer insanların zaruri ihtiyacını giderecek bir mal ya da hizmet ürettiği ölçüde huzuru yaşarken, kendisi için ihtiyaç olan geliri, meşru yoldan kazanmanın mutluluğunu elde edecektir (Karagül, 2015: 281). Ahilik teşkilatı iktisadi, anlamda bireysel ve kurumsal zenginleşmeyi değil, bir bütün olarak toplumsal faydayı ve kalkınmayı hedeflediğinden, ekonomik zenginlik ve refah tekelleşme yerine bütün ülkeye yayılmaktaydı (Maşca ve Karagül, 2017: 7).

Sonuç

Günümüzde çevre sorunları dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunların başında gelmektedir. Çevre sorunları bu hızla artmaya devam ederse insanlık çok yakın bir zamanda ekolojik bir krizle yüz yüze kalacaktır. Bugün yaşanan ekolojik sorunların temelinde kapitalist sistemin, doğal kaynakları aşırı biçimde tahrip ediyor olması bilim çevrelerce kabul edilen bir gerçekliktir. Kar ve sermaye birikimi üzerine kurulu olan kapitalist sistem sürdürülebilirliğini sağlamak için üretimi, üretimin devamı için de tüketimi teşvik etmektedir. Üretimin ve tüketimin bu denli artması doğal kaynakların daha çok kullanımı anlamına gelmektedir. Ayrıca aşırı tüketim sonucu ortaya çıkan çevresel atıklar çevre sorunlarının önemli diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Doğanın sorumsuzca tahrip edilmesi, ormanların, su kaynaklarının, bitki ve hayvan türlerinin yok olması ve doğal dengenin bozulması anlamına gelmektedir. Tüm bunlar gün geçtikçe etkileri daha fazla hissedilen iklim değişiminin ve küresel ısınmanın nedenleridir.

Çevreye verilen zarar artık kritik sınırlara ulaşmış durumdadır. Eğer önlem alınmazsa ve doğal kaynakların aşırı tüketiminin önüne geçilmezse dünyamızı çevresel bir felaket beklemektedir. Gelecek nesillere yaşanabilecek bir dünya bırakmak istiyorsak bir an önce bir anlayış değişikliğine gidilmesine aciliyetle ihtiyaç vardır. Günümüzde kapitalizmin sürekli büyüme anlayışının çevreye verdiği zararların önüne geçebilmek için yeşil büyüme, küçülme, büyümeme gibi çeşitli alternatif yaklaşımlardan bahsedilmektedir. Bu çalışmanın öne sürdüğü, bu alternatiflerden bir tanesinin de ahilik felsefesi olabileceğidir. Zira Ahilik anlayışı kapitalizmin neden olduğu çevre sorunlarına çözümünde ihtiyaç duyulan anlayış değişimine temel oluşturabilecek ilkeler barındıran bir sistemdir. Günümüzde doğal kaynakların korunması için ihtiyaç duyulan tüketimin kısılması, toplumsal faydanın ön plana çıkarılması, üretim-tüketim dengesini sağlama gibi politikaların hayata geçirilmesinde Ahiliğin felsefesi günümüze uyarlanabilir. Çünkü Ahilik sistemi kapitalizmin aksine tüketimi değil üretimi, kar maksimizasyonunu değil ihtiyaçların giderilmesini, aşırı tüketim ve israf yerine kanaatkarlığı

ön planda tutan bir anlayışa sahiptir. Geçmişte ekonomik, siyasal askeri ve kültürel alanlara yön veren Ahilik sisteminin ilkelerinden yeniden faydalanmak doğanın korunması ve geleceğin güvenliği için oldukça önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Arslan, Hüseyin. “Ahilik Teşkilatı’nın Sosyo -İktisadî Yapısı ve Örneklik Değeri”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 49, ss. 248-271. 2015.
- Baurilland, Jean. Tüketim Toplumu, (çev. Hazal Deliçaylı ve Ferda Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1970
- Darıcı, Sefer. Bilinçaltı Reklamcılık Teknikleri ve Tüketicinin Yönlendirilmesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2014.
- Dinçaslan, Hüseyin. “Negatif Dışsallıklar Karşısında Bir Tavrı Alış: E. F. Schumacher'in Yaklaşımı ve Ahi Zihniyeti Karşılaştırması”, Uluslararası “Ahilik Anlayışı ile Hayata Dokunuş” Sempozyumu, ss. 97-109. 2022
- Down, Douglas. Kapitalizm ve Kapitalizmin İktisadi, (çev. Cihan Gerçek), İstanbul: Yordam Kitap. 2008.
- Durak, İbrahim. Yücel, Atilla. “Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15/2, ss. 151-168. 2010.
- Durning, Alan. Ne Kadarı Yeterli, (çev. Sinem Çağlayan), Ankara, Tübitak. 2014.
- Gorz, Andre. Kapitalizm, Sosyalizm, Ekoloji Yönelim Bozuklukları/Arayışlar, (çev. Işık Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1991.
- Gençoğlu, Aylin Yonca. “Kapitalizme Teorik Yaklaşımlar: Kapitalist Ekonomik Sistemin Temel Nitelikleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Temaşa Felsefe Dergisi, Sayı: 14, ss. 237-256. 2020.
- Gökdayı, İsmail. “Doğal Kaynakların Ve Çevrenin Korunmasında Önemli Bir Tehdit unsuru: Ekolojik Bunalım ve Sorunun Kapitalizmden Kaynaklanan Sonuçlarının Dünyanın Geleceğine Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi ss.129- 150. 1996.
- Eroğlu, İlhan. Bektaş, Çetin. “İktisadi, Sosyal ve Eğitim Perspektifinden Ahilik Kurumuna Güncel Bir Bakış”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 14/2, ss. 158-175. 2022.
- Featherstone, Mike. Postmodernizm Ve Tüketim Kültürü, (çev. Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1996.
- Foster, John Bellamy. Savunmasız Gezegen/ Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi (çev. Hasan Under), Ankara: Epos Yayınları. 2002
- Harvey, David. Postmodernliğin Durumu, İstanbul: Metis Yayınları. 1999.
- Kaçanoğlu, Mesut. “Kapitalizm Ve Ahilik Tartışmalarında İslam İktisadının Yeri”, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Ahilik Özel Sayısı, ss.150-170. 2021.
- Karagül, Mehmet. “Türk İslam Medeniyetinde Ahiliğin İktisadi Hayat ve Devletin Oluşumundaki Rolü”, Türk Dünyası Dergisi, ss. 263-288. 2015.
- Karagül, Mehmet. Masca, Mahmut. “Ahilik Düşüncesinin İktisadi Hayata Bakışı ve Kapitalist Sistemle Karşılaştırılması”, Akü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19/2, ss. 83-99. 2017.
- Kılıç, Selim. “Modern Topluma Ekolojik Bir Yaklaşım”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12/2, ss. 108-127. 2006.

- Koçak, Orhan. Gürün, Fethi. “Ahilik Geleneğinin Günümüzde Sosyal İçerme Politikalarına Olabilecek Katkıları”, Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi, 4/8, ss. 126-143. 2015.
- Kovel, Joel. The Enemy of Nature: The End of Capitalism or the End of the World? London: Zed Books. 2007.
- Magdoff, Fred. Chiris, Williams. (2021), Ekolojik Bir Toplum Yaratmak, (çev. Meral Üst), Ankara: Ayrıntı Basım.
- Nişancı, Şükrü. “Kalkınmanın Alternatif Maliyetlerini Azaltmada Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik”, Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, 9/33, ss. 335- 343. 2017.
- Özdiğer, Fatih. Küresel İktisadi Sorunlar Karşısında Ahilik İktisadi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2019.
- Öztürk, Nurettin. “Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 7, ss. 1-12. 2002.
- Tan Gülcan, Duygu, “Ekolojik Kriz Karşısında Devletin Rolü Üzerine İdeolojik Bir Tartışma”, Uluslararası İlişkiler, 13/59, ss. 49-63. 2018.
- Turgut, Gönül. “Ekolojik Sürdürülebilirlik ve Küçülme”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29/2, ss.137-165. 2014.
- Uçma, İsmet. Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik, İstanbul: İşaret Yayınları. 2007.
- Yüksel, İbrahim. “Ahilik Felsefesinden Günümüz Meslek Ahlakı Tartışmalarına Bir Bakış”, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4/2, ss. 500-537. 2019.
- Şen Sönmez, Ürün. “Bir Ekodistopya Olarak Köpekli Çocuklar Gecesi’nde Ekomarksizmin İzleri”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 60/1, ss. 389-424. 2020.
- The Global Risks Report 2022, Worl Economic Forum.
- Veblen Torstein. Aylak Sınıfın Teorisi, (çev. Zeynep Gültekin ve Cumhuri Atay), İstanbul: Babil Yayınları. 2005.
- Zengin, Cengiz. Çevre, Ekolojik İktisat ve Büyüme, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2020.